

Jan als jonge
mechaniker

Jan als jonge renner en winnaar

Jan Neyens als
18-jarige

JAN NEYENS

de eerste ambulancier van het Sint-Jansziekenhuis

Toen op 21 april 1936 het Sint-Jansziekenhuis feestelijk werd ingehuldigd, ging men op zoek naar een ziekenwagen en een chauffeur. Instapklare ambulances met alles erop en eraan bestonden toen nog niet. Stonden ook in geen enkele catalogus van enig automerk vermeld.

Grote uitdaging dus om creatief aan de slag te gaan. Bij garagist Verstraeten in de Grotestraat (later garage Geurts) werd een bruikbaar chassis gevonden van een indertijd populair type Ford. Op dit stalen onderstel met vier wielen schroefden werknemers uit een Luikse firma een stalen karkas, dat aan de primitiefste behoeften van een ambulance moest voldoen, namelijk dat een zieke of gewonde er voluit achterover kon liggen.

Dit wonder van speelse creativiteit en doordacht concept werd 'Tarzan' genoemd. Een redelijk toepasselijke naam voor een uit de kluiten gewassen automobiel, die aangedreven werd door een zware achtcilinder motor. Een ambulancewagen dient immers om iemand zo snel mogelijk ergens op te laden en in een ziekenhuis weer uit te laden. Dat dit grotesk gevaarte enkele onvolkomenheden bezat, was begrijpelijk gezien het bric-à-bracwerk. De plaatstalen carrosserie was veel te breed en te hoog voor de smalle onderbouw zodat het zwaartepunt hoger kwam te liggen en het geheel gevaarlijk kwam te hellen in scherpe bochten. Als

sirene fungeerde een doordeweekse huisbel, die in die tijd ook al geen wonder van technisch vernuft was. Even primitief was de Spartaanse binnenbekleding. Een verwarming ontbrak totaal. Maar met een startknop, een stuurwiel en een V8 benzinemotor kom je al een heel eind.

De eerste ambulancier-chauffeur

Toen 'Tarzan' aan het oude Sint-Jansziekenhuis werd afgeleverd, was er geen enkel personeelslid dat ermee kon rijden. Ook geen enkele zuster van de Congregatie van de Dochters van het Kruis, die instonden voor de ziekenzorg. Gelukkig woonde pal voor het ziekenhuis, aan de overkant van de Weg naar As, een zekere Jan Neyens. In zijn garage verkocht hij naast fietsen en Vespa's ook automobielen van het merk Borgward, Goliath en Lloyd. Jan was al van jongs af aan geïnteresseerd geweest in mechaniek én hij reed al in de jaren twintig rond met verschillende stoere Belgische merken die nu niet meer bestaan. Een rijbewijs had hij niet, maar in België was dat toen nog geen verplichting. Trouwens, om er

Jan met zijn drie zonen

Sint-Jansziekenhuis 1965

een te halen was het niet eens zo moeilijk. Je stuurde gewoon 50 frank op naar het Ministerie van Openbare Werken, dienst wegverkeer, en je had een rijbewijs op zak.

Zo werd Jan Neyens de eerste en voor geruime tijd de enige ambulancier-chauffeur van het Sint-Jansziekenhuis. Het was een bijverdienste die werd betaald door de C.O.O (het latere O.C.M.W). Vóór WO II was het nog niet zo druk in het ziekenhuis. Verkeersslachtoffers vielen nauwelijks te betreuren omdat er praktisch geen wagens reden op de stofferige Limburgse zandwegen. Toch diende Jan elke dag van de week en 24 op 24 uur paraat te staan. Om overdag of 's nachts onmiddellijk te kunnen uitrukken, parkeerde hij 'Tarzan' niet aan het ziekenhuis maar in zijn garage. Als er een dringende oproep in het ziekenhuis binnenkwam, rende een zuster de Weg naar As over, en trok aan de huisbel. Geen twee tellen later sloeg de V8-motor aan en scheurde Jan met één of twee zusters naar de noodlijdende patiënt.

Oorlogstijd

Bij het uitbreken van WO II werd het aanzienlijk drukker voor de ambulancier. Al op de tweede oorlogsdag, 11 mei 1940, kwam hij oog in oog te staan met twee Duitse soldaten op een motorfiets. Ze hadden zijn ambulance zien staan en eisten die op

om enkele Duitse militairen op te halen die verwond lagen aan het Albertkanaal. Met lede ogen zag Jan hoe die aanmatigende Duitsers er met zijn mooie ziekenwagen, ook al was die nog zo Spartaans, vandoor gingen. Maar een dik uur later hoorde hij het ronken van zijn V8 'Tarzan' en lagen in de laadruimte enkele gekwetste Duitse soldaten opeengestapeld. Samen met dokter Hermans bracht Jan ze één voor één op brancards het Sint-Jansziekenhuis binnen. Om de gewone zieke patiënten en bevallende moeders niet af te schrikken, werden ze met de nodige discretie in een aparte zaal gelegd.

“

Omwille van de benzineschaarste, werd zo weinig mogelijk met de ambulance op en af gereden. Zieken en gewonden konden wel worden opgehaald maar niet terug naar huis gebracht. Voor de terugweg werd hun fiets meegenomen, die boven op het dak van de ambulance werd vastgebonden.

Sleutelen aan
go-cart

Binnenzicht garages

Garage Neyens jaren 1950

de luchtbombardementen werd besloten om boven op het dak een groot rood kruis op witte achtergrond te schilderen.

Nijpend tekort aan alles

Na een week daalde een betrekkelijke rust over het ziekenhuis neer, maar geleidelijk aan begon zich het probleem van de rantsoenering te stellen. De bevoorrading van voedsel, medicijnen, serum en benzine kwam in het gedrang. Omdat de zware benzinemotor van 'Tarzan' zoop als een tempelier, en benzine schaars werd, kocht de C.O.O in Brussel een Studebaker aan, die was uitgerust met drie grote gasflessen. Het gas was afkomstig uit Luik en moest worden afgehaald aan het kanaal in Hasselt, vaak onder een loeiend luchtalarm of een onverhoeds bombardement. In het begin was het gas voldoende rijk om er vlot mee te rijden. Maar naarmate de oorlog vorderde, knoeide men aan het gasmengsel en werd het te arm om de Studebaker op te starten. Ook bombardementen op de Luikse gasinstallaties waren niet bevorderlijk voor een vlotte hulpverlening. De gasflessen hadden echter het grote nadeel dat ze vrij zwaar waren, zodat de ambulance moeilijker bestuurbaar was en gevaarlijk kon hellen in razend scherpe bochten. Bovendien droogde het gas de gesmeerde onderdelen van de motor vrij snel uit, zodat ze op geregelde tijdstippen met olie moesten worden geïnjecteerd.

Aan voldoende voedsel komen was een ander probleem. Temeer daar er patiën-

ten opgenomen werden die geen rantsoenkaart bijhadden. Gelukkig waren er enkelen die na hun herstelperiode thuis werden gebracht en hun genezing in natura wilden vergoeden. Zoals een boer uit Tongerlo die, in ruil voor zijn genezing, een half varken schonk. Maar hoe moest Jan in volle oorlogstijd honderd pond lillend vlees zo ongezien mogelijk transporteren voor eventuele hongerige kapers op de terugweg? Dat deed hij met behulp van de twee meereizende zusters. Het halve varken werd zeer zorgzaam in een laken gewikkeld en onder de brancard geschoven. Op de brancard installeerde zich één van de zusters in de pose van een 'zwaargekwetste'. Om dit 'pijnlijk' tafereel voor een eventuele Duitse wegcontrole nog aangrijpender te maken, depte de zuster een snelverband in vers varkensbloed en wikkelde het om haar hoofd. Gelukkig werd die maskerade onderweg niet opgemerkt, maar bij het binnenrijden van het Sint-Jansziekenhuis was het toch even schrikken voor de Congregatielieden van de Dochters van het Kruis, die hun 'zwaargekwetste' medezuster van de brancard hielpen. Tot ze, levendiger dan ooit, haar hoofdverband afrukte en de schat onder de brancard uit het laken wikkelde. God werd jubelend geprezen voor zo'n onverwacht varkensfestijn.

Andere wonderen

Geen oorlog zonder bloedvergieten en dus is serum een zeer kostbaar iets. De

dichtstbij gelegen farmaceutische opslagplaats lag in Luik maar daar was de voorraad niet onbeperkt. Meermaals had Jan Neyens het meegemaakt dat er bijna niets los te peuten viel. Zonde dus om in volle oorlogstijd met een quasi lege wagen op en af te rijden. Toen het Sint-Jansziekenhuis op een dag volledig door de voorraad serum zat, bedacht Jan een snood plan. Hij leende 50 verse eieren uit de keuken, wikkelde ze voorzichtig in stro en verstopte ze onder de brancard. In Luik aangekomen vernam hij wat hij al had gevreesd: er waren maar twee dozen serum beschikbaar. Daarop riep hij de hoofdmagazijnier bij zich en toonde wat voor lekkers hij had meegebracht. Op voorwaarde natuurlijk, dat de Luikenaar zijn ambulance vol serum zou stoppen. De hoofdmagazijnier viel bijna op zijn knieën van dankbaarheid want in oorlogstijd had iedereen honger, en dus ook zijn kroostrijk gezin. De lucratieve deal werd onmiddellijk bezegeld met een volle ambulance serum. Aan het ziekenhuis gekomen, sprong zuster Antoine-Marie in de lucht van hemelse vreugde en klapte in haar handen. En zo kon Jan een nieuwe parabel aan het Oude Testament toevoegen, de parabel van de wonderbare eieren.

Een ambulance-expeditie naar iets broodnodigs kan soms ook eens dik tegenvallen. Een boer uit de streek van Opperter had in een gulle bui de zusters van het Genkse ziekenhuis een pak graan beloofd. Omdat in oorlogstijd het oog groter is dan de

Studebaker ambulance met twee zusters

Nieuwe Mercedes ambulances 1960

maag, stapten twee zusters in de ambulance. Kwestie van zo'n karrevracht graan niet in hun eentje te moeten verslepen. Jan was de boerderij niet mee binnengegaan omdat hij dacht dat de zusters, in hun Gewijde Gewaden, méér graan konden meepikken, dan hij in zijn sjofele garageplunje. Na een behoorlijk lange wachttijd kwamen de zusters naar buiten met elk ... één (1) kilogram graan.

Bij nacht en ontij

's Nachts uitrijden met de ambulance was geen pretje. Vooreerst omdat de burgers dachten dat het patrouillerende (of dronken) Duitsers waren met kwade bedoelingen. Ten tweede omdat het in het rurale Limburg pikdonker was en de koplampen verplicht moesten worden afgedekt tot twee kleine spleetjes. Want twee kolosale lichtbakens in een duister landschap zouden al snel door verkenningsvliegtuigen worden opgemerkt. Toen Jan eens een man met dreigende ademsnoed in de ambulance vervoerde, en geen steek voor zijn ogen zag, rukte hij de verduistering van de lampen af om sneller in het ziekenhuis te zijn. Maar ter hoogte van het station van As hoorde hij in de lucht bommen gieren en op de grond uiteen knallen. Als de weerlicht monteerde hij de afdekkappen terug op de koplampen terwijl de meereizende zusters er alles aan deden om de kortademige patiënt in leven te houden. Het meest frustrerende aan nachtelijke ritten met een ambulance was

dat het opgegeven adres soms al te vaag was aangegeven of in de meanderende boerenwegels niet te vinden was. Dan moest Jan bij nacht en ontij ergens in de buurt aankloppen bij een willekeurig huis. Panische angst bij de bewoners natuurlijk,

“

In 1960 besloot het Sint-Jansziekenhuis een eigen ambulancedienst op te richten. Er werden nieuwe ziekenwagens aangekocht en een eigen garage ingericht voor onderhoud en klein herstel.

tot hij zei dat hij de ambulancier van het Sint-Jansziekenhuis was en als ultiem bewijs zijn paspoort onder de deur schoof.

Omwille van de benzineschaarste en het bom- en granaatgevaar onderweg, werd zo weinig mogelijk met de ambulance op en af gereden. Zieken en gewonden konden

wel worden opgehaald maar niet terug naar huis gebracht. Voor de terugweg werd hun fiets meegenomen, die boven op het dak van de ambulance werd vastgebonden.

De verhuis van het ziekenhuis

Eind mei 1944 werden massaal veel gekwetste Duitse soldaten naar het Sint-Jansziekenhuis gebracht. Vooral nadat het militair ziekenhuis in Leopoldsborg en Beverlo door de Engelsen was gebombardeerd. In open vrachtwagens, en liggend op verend stro, kwamen de zwaargewonde Duitsers binnen. Het waren vreselijke tafereelen. Kapotgeschoten gezichten, bebloede uniformen en ledematen die rijp waren om te worden geamputeerd. Om te herstellen wat nog hersteld kon worden, eisten de Duitsers het volledige ziekenhuis op. De meeste van de 100 aanwezige patiënten werden naar huis gestuurd. De besmettelijke zieken werden overgebracht naar het A. Dumontziekenhuis en naar Hasselt. De pas geopereerden naar het 'Hôtel de la Cloche' en het 'Hôtel des Artistes'. In meer idyllische tijden was het 'Hôtel des Artistes' de verblijfplaats geweest van talloze landschapsschilders die Genk eind 19de en begin 20ste eeuw bezochten. Nu stond op de voorgevel in plaats van de naam in grote letters: 'ZIEKENHUIS'. Enkel het hoogst noodzakelijke medisch materiaal mocht worden meegenomen, dit dankzij de tussenkomst van oorlogs-burgemeester Jef Olaerts. Voor het vervoer stonden

de ambulance van Jan en de taxi's van de heer Vastmans in. Dankzij de gezamenlijke inspanning van vele bereidwillige burgers en de K.S.A leden verliep de gigantische verhuis gedisciplineerd en in de grootste orde.

Nieuwe ontwikkelingen

Op het einde van de oorlog was er praktisch geen benzine meer te verkrijgen, maar Jan Neyens wist toch ergens clandestien 200 liter te bemachtigen. Broodnodig want tegen die tijd was het gas zo arm geworden, dat zijn ambulance niet meer inzetbaar was. De vier benzinebidons van elk 50 liter werden op een geheime plek achter het ziekenhuis onder de grond gestopt en bedolven onder de voorraad aardappelen. Maar toen het ziekenhuis tijdelijk naar het 'Hotel des Artistes' diende te verhuizen, gingen ook de aardappelen mee en kwamen de bidons open en bloot te liggen. Met behulp van ingenieur d'Haese en vier gemeentewerklieden werd de kostbare benzinevoorraad opgegraven en in de omgeving van het Kozenhuisje opnieuw ingegraven. En zo kon de ziekenwagen van de eerste ambulancier-chauffeur van het Sint-Jansziekenhuis opnieuw rijden en kreeg het Oude Testament er weer een nieuwe parabel bij, die van de benzine onder een aardappelberg.

Tot in het jaar 1960, vierentwintig jaar lang dus, heeft Jan Neyens in zijn eentje de ambulancedienst verzekerd. Het waren drukke tijden met onnoemelijk veel menselijk leed en tragische toestanden, maar ook tijden van mooie herinneringen. In dit jaar besloot het Sint-Jansziekenhuis een eigen ambulancedienst op te richten. Er werden nieuwe ziekenwagens aangekocht (nu wel te

vinden in de catalogus van Mercedes) en een eigen garage ingericht voor onderhoud en klein herstel.

Historische bedenking

Als jonge man heeft Jan in de jaren twintig van vorige eeuw nog met een Ford 'Conduite Interieure' rondgereden, een voor die tijd zo moderne wagen dat hij zich niet kon voorstellen wat er nog aan auto's verbeterd kon worden. Vandaag, een eeuw later, stellen we ons de omgekeerde vraag en kijken op elk autosalon uit naar alweer de allernieuwe snuffjes. Zo ook is het met de ambulancewagens vergaan. Die zijn geëvolueerd van een Spartaanse rammelkast met huisbel, tot loeiend razende interventie-kliniekjes met de allerfijnste medische apparatuur aan boord. Maar het pionierswerk dat Jan Neyens met zijn 'Tarzan' en Studebaker deed, blijft een staaltje heroïsch doorzettingsvermogen om met zo weinig middelen zoveel mensen te helpen. Net geen vier maanden vóór zijn honderdste verjaardag, overleed hij op 10 oktober 2003. ■

Dr. Johan Van Robays

Anatomopatholoog

(Met dank aan de Heemkring 'Heidebloemke' voor documentatie en foto's)

Save the dates

WETENSCHAPPELIJKE RAAD PROGRAMMA 2019 | 20

Donderdag 20 februari 2020	Auto-immuunserologie: alles wat u altijd wilde weten maar nooit durfde vragen
Donderdag 26 maart 2020	Endocrino@ZOL 2020: unlimited
Zaterdag 28 maart 2020	Symposium cardiologie
Donderdag 23 april 2020	Behandeling van kanker... maar vergeet de pijn niet
Donderdag 28 mei 2020	Penicilline-allergie en de impact op correct antibioticagebruik
Donderdag 25 juni 2020	Patiënten met niet aangeboren hersenaandoeningen